

Saksbehandler: Øyvind Meling

Referanser: KR 25/10

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
03.09.2010	Alm bestemmelser sendt KR_sept10_2.doc	53776

Gudstjenestereformen - Alminnelige bestemmelser

Sammendrag

En grunntanke for gudstjenestereformen er mer involvering fra menigheten i forberedelse og gjennomføring av gudstjenesten. Dette gjør at en del av de nåværende bestemmelser om gudstjenesten bør endres. Flytting av avgjørelsesmyndighet fra sentralt til lokalt hold for deler av liturgier krever også andre regler.

Det er lagt vekt på at det skal være ett organ som har avgjørelsesmyndighet i alle spørsmål som kan reises. Kirkemøtet har hjemmel til å fastsette liturgier, og i forslaget som fremmes understrekes det at fravik fra liturgien kun er mulig der liturgien selv hjemler for det. Liturgien er fastsatt til utelukkende bruk. Det betyr at tidligere liturgier ikke lenger er godkjente til bruk i hovedgudstjenesten, men det er lagt inn en mulighet for menighetene å søke biskopen om å bruke tidligere liturgier, enten som fast ordning i en overgang eller på enkeltgudstjenester i løpet av året.

Der det ikke er angitt hvem som har beslutningsmyndighet, er denne lagt til forrettende prest (jf Tjenesteordning for menighetsprester § 7 andre ledd).

Beslutningsmyndighet for den enkelte gudstjeneste er i hovedsak som i dag. Det som er endret er at menighetsrådet er tillagt myndighet til å fastsette lokal grunnordning innenfor de rammer som Kirkemøtet fastsetter. Biskopen skal godkjenne menighetsrådets vedtak.

Regelverket gjelder bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste (jf. B) og for fastsetting av menighetens lokale grunnordning for hovedgudstjenester (jf. C) og for avgjørelsesmyndigheten for disse (jf. D). I tillegg gjelder Ordning for hovedgudstjenestens rubrikker som del av bestemmelsene.

De alminnelige bestemmelsene erstatter felles veiledning (generalrubrikker) i Gudstjenestebok for Den norske kirke del 1.

Det er forsøkt å ikke gjenta bestemmelser som er fastsatt i andre sammenhenger, men i stedet henviser til disse bestemmelser.

Det er planlagt utarbeidelse av ressursmateriale til arbeidet med lokal grunnordning. Kirkerådet vil utarbeide noe materiale med generell veiledning og regner med at andre vil utarbeide ressursstoff på enten enkeltområder eller helhet.

Det er forutsatt i gudstjenestereformen at det skal være et kontinuerlig utviklingsarbeid. Det er ikke tatt stilling til hvordan dette skal organiseres, men det vil kreve en godkjenningsordning for nytt materiale. Ved forrige reform var det lagt opp en rutine hvor Kirkemøtet godkjente faste ordninger og Kirkerådet godkjente forsøksordninger. Dette videreføres i det vedlagte forslaget til Alminnelige bestemmelser.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet vedtar det foreliggende forslag til Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten med de endringer som fremkom i møtet.
2. Kirkerådet oversender forslag til Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten til behandling i Kirkemøtet.

Saksorientering

Etter Kirkerådets behandling av saken i mai har forslaget vært til behandling i Bispemøtet og er sendt til orientering til FAD, KA, Presteforeningen (PF), TeoLOgene og Musikernes fellesorganisasjon (MFO), med mulighet for å gi innspill. Bispemøtet har ikke gitt noen kommentarer til forslaget. Det er kommet innspill fra PF, MFO, TeoLOgene og KA. Innspillene er i stor grad tatt inn i forslaget. Der det ikke er gjort er det kommentert. Fagorganisasjonene har i stor grad vært samstemt i sine kommentarer.

Siden alminnelige bestemmelser må utarbeides etter at det liturgiske materiale foreligger har det ikke vært mulig å sende forslaget ut på høring. Det foreliggende forslag til Alminnelige bestemmelser sendes nå ut på en begrenset høring, høringsfrist 1.november. Høringssvarene vil foreligge bearbeidet til Kirkemøtet.

1. Innledning

Reform av hovedgudstjenesten legges fram til drøfting og vedtak i KM 2010/2011. Med dette vedtaket skjer en endring av kirkens gudstjenesteliv, både med hensyn til innhold, struktur og avgjørelsesmyndighet. Endringene kommer til uttrykk i Ordning for hovedgudstjenesten og i Alminnelige bestemmelser. I Alminnelige bestemmelser samles det regelverk som er nødvendig for utforming og gjennomføring av den enkelte hovedgudstjeneste og for gudstjenestelivet generelt.

I den nåværende Gudstjenestebok er regelverket i hovedsak gitt i og med at alle gudstjenesteliturcier inneholder ferdig utskrevne tekster med klare anvisninger av hva prest og menighet skal si og gjøre. Spørsmål som avgjøres av menighetsrådet gjelder i liten grad forhold som direkte angår gudstjenestens struktur og innhold.

I forslaget til Ordning for hovedgudstjenesten er dette endret og kan beskrives som en endring fra mange utskrevne liturgier til én ordning for hovedgudstjeneste med en rekke innbakte alternativer. Den eller de *typer* gudstjenesteliturgi(er) som den lokale menighet nå skal utforme, skal utarbeides i samarbeid mellom sokneprest, kantor/kirkemusiker og menighetsråd, og være både stedegen og nasjonalt forankret. Med dette delegerer Kirkemøtet deler av liturgimyndigheten til andre organer. I den sammenheng er det viktig med klare regler for hvem som kan vedta hva. Alminnelige bestemmelser prøver å gå opp disse grensegangene på en tydelig måte. Her sies hva som er fastsatt av Kirkemøtet og hva som skal vedtas av menighetsrådet, hvilke regler som gjelder for den enkelte gudstjeneste og hva som bestemmes som lokal grunnordning for gudstjenestelivet. Gode veiledninger er også nødvendige for å gi sokneprest og menighet nødvendig hjelp til å gjøre gode valg.

2. Bakgrunn

Vår nåværende gudstjenesteliturgi ble fastsatt ved kongelig resolusjon i 1977. I tiden etter 1977 ble det satt i gang forsøksvirksomhet som en ser spor av flere steder: I Gudstjenestebok for Den norske kirke fra 1977-1990, i valgfritt materiale som ble kalt

Forsøkssaker, fastsatt av Kirkerådet i tiden fra 1995 – 2010 og i en rekke forslag til gudstjenesteopplegg.

Forsøksvirksomheten gjorde at det ble utviklet nye liturgiske uttrykk, som ble utprøvd alt etter i hvilken grad menighetene tok del i forsøksvirksomheten, og om biskopene åpnet opp for dette. Gudstjenestelivet kom til å utvikle seg i samsvar med den liturgiske frihet som menighetsråd og ansatte tolket ut av rubrikkene for de ulike liturgiske ordningene, for eksempel Ordning for temagudstjeneste. Det gudstjenestelige uttrykk varierte menigheter i mellom, både når det gjaldt tekstlige og musikalske uttrykk. Denne situasjonen ble etter hvert oppfattet som lite heldig, fordi det utviklet seg forskjellige tolkninger av regelverket, noe som også gav grobunn for utvikling av konflikter. Den liturgiske praksis hadde vokst ut over det regelverk som prinsipielt var gjeldende.

Disse erfaringene lå til grunn da Ungdommens Kirkemøte (UKM) tok opp søndagens hovedgudstjeneste som sak i UKM 2003 og saken kom deretter til Kirkerådet.

I Kirkerådets saksdokument til sak KR 54/03 sies det:

UKMs kritikk mot gjeldende ordning er at dagens høymesseordning oppleves som for *regelstyrt*. UKM mener dette fører til for få *valgmuligheter*, vanskeligheter med å ta i bruk nye liturgiske eller musikalske uttrykksformer, fører til liten grad av *medvirkning* fra gudstjenestedeltagerne og gir liten mulighet for *lokal tilpasning*. UKM presiserer at vedtaket gjelder høymessen som menighetens hovedgudstjeneste og samlingssted for gudstjenestedeltagere i alle aldre, og ikke en ny utgave av Ung Messe eller lignende.

UKM understreker videre viktigheten av å *ta vare på den liturgiske arven og tradisjonen* vi har i en ny høymesseordning, samtidig som det i mye større grad åpnes for å hente inn nye liturgiske og musikalske uttrykk, menighetsmedlemmenes medvirkning og lokal tilpasning. Den nåværende høymesseordning kan beskrives som *regelstyrt*, mens UKM ser for seg en fremtidig ordning som kan beskrives som *mål- og kompetansestyrt*.

Reglene og rubrikkene i Gudstjenesteboken samsvarte dårlig med den gudstjenestelige praksis mange steder. Dermed oppsto det et behov for å endre regelverket, slik at regelverk og praksis kunne stå i større samsvar. Ut av dette kom *reform av kirkens gudstjenesteliv*.

Etter nødvendige vedtak i Kirkerådet og Kirkemøtet i 2004 begynte Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) arbeidet med å fremme forslag til ny liturgi, dåpsliturgi, tekstbok og salmebok. Forslaget ble lagt fram som sak for Kirkerådet i flere møter i løpet av 2008 og deretter ble forslagene sendt ut på høring. Mellom 50 - 100 høringsinstanser avga uttalelse, i tillegg til at 100 menighetsråd gjorde utprøvinger og avga uttalelser ut fra dette. Ut av dette kom et stort høringsmateriale, som har vært med å prege den videre

prosessen i Kirkerådet, Bispemøtet og i ulike konsultasjoner, fram til Kirkemøtebehandling i 2010/2011.

Sammenfattende kan en si at gudstjenestereformen innebærer at den lokale menighet får utvidet sin myndighet til å utforme det liturgiske livet i menigheten. Denne utvidede myndighet er karakterisert ved de tre kjerneverdiene: *Stedegenhet, involvering og fleksibilitet*, integrert i spenningsforholdet mellom *tradisjon* og *fornyelse*.

3. Kommentarer til: A Regelverk og definisjoner

Utarbeidelsen av Alminnelige bestemmelser og Kirkemøtets vedtak i saken skjer i medhold av kongelig resolusjon 13. oktober 2006 med hjemmel i Kongeriket Norges Grundlov 17. mai 1814 § 16. Der blir Kirkemøtet bemyndiget til å godkjenne alle gudstjenstlige bøker i Den norske kirke. I den grad KM vedtar endringer som krever endringer i annet regelverk, kirkeloven eller tjenesteordningene må dette følges opp, slik at det blir samsvar mellom de ulike regelverk.

Kirkelovens § 11 om Menighetsmøtet tillegger dette møtet myndighet til å vedta liturgier. Siden denne Ordning for hovedgudstjenesten er tenkt til utelukkende bruk, vil ikke Menighetsmøtet ha noen liturgier å velge mellom. Det er derfor ikke lagt opp rutine om vedtak i Menighetsmøtet, men at det skal høres i forhold til lokal grunnordning i menigheten. I menigheter hvor det er vedtatt å bruke samisk vil det ikke være aktuelt å ta i bruk denne ordning før det foreligger liturgi på samisk. For vedtak om samiske liturgier videreføres de ordninger som i dag finnes, nemlig at de behandles som for liturgiske forsøkssaker.

Ved innføring av ny liturgi i 1920 ble det tillagt menighetsrådet å beslutte at en del gudstjenester ble holdt etter gammel liturgi og å underrette biskopen om dette (rsk fra dep av 7.5.1981). Kirkerådet foreslår nå at menighetsmøtet skal høres før menighetsrådet sender slik søknad.

Til A punkt 1:

I punkt 1 heter det at ”Alminnelige bestemmelser og Ordning for hovedgudstjenesten er *det overordnede regelverket* for Den norske kirkes hovedgudstjeneste” og ”Regelverket er forpliktende for personer og organer som har ansvar for menighetens gudstjenesteliv, og kan bare fravikes dersom ordningen selv og de enkelte ledd åpner for det.” Hensikten med dette er å ”sikre en felles ordning for feiring av hovedgudstjenesten i Den norske kirke.”

Det har vært drøftet om det skulle gis rom for at biskopene i særlige tilfeller kunne godkjenne mindre liturgiske avvik fra Ordning for hovedgudstjeneste. Når det ikke er tatt inn en slik bestemmelse i forslaget til Ordningen for hovedgudstjeneste og til Alminnelige bestemmelser, er dette begrunnet i tre forhold:

1) Det er vanskelig å definere hva som skulle falle inn under et begrep som ”mindre liturgiske avvik”.

- 2) Det ville innebære en reell utvidelse av gjeldende godkjenningsmyndighet om man gav en slik generell bestemmelse. I dagens ordning er godkjenningsmyndigheten begrenset til klart definerte spørsmål, og hjemlet i bestemmelser i liturgien. I gjeldende regelverk heter det: at ”Biskopen utøver den myndighet som i liturgiens bestemmelser er tillagt biskopen” (Tjenesteordning for biskoper, § 4). Også i gjeldende regelverk er biskopens mulighet til å godkjenne mindre liturgiske avvik svært begrenset.
- 3) En vurderer at fleksibiliteten i forslaget til Ordning for hovedgudstjenesten er så stor at en slik bestemmelse ikke lenger skulle være nødvendig.

Om dette likevel skulle være for restriktivt, kunne en eventuelt vurdere prosedyrer for hvordan biskopene kunne fremme mindre liturgiske endringer i rammen av ordningen for Liturgiske forsøkssaker (jf. Forslaget til Almennelige bestemmelser, punkt D, 4). En annen mulighet er å innarbeide i selve Ordningen for hovedgudstjeneste spesifikke hjemler på de punkter hvor biskopene mener det må være mulig å fravike ordningen.

Kirkerådet vil imidlertid ikke anbefale dette.

Det er åpnet for at biskopen kan godkjenne bruk av liturgien fra enten 1920 eller 1977 i inntil fire år av gangen, etter søknad fra menighetsrådet. Det er ønskelig at menighetene går over til den nye ordningen, men enkelte menigheter ønsker også i dag å bruke 1920 liturgien. Perioden er satt til en menighetsrådperiode for at nytt menighetsråd skal gjøre en ny vurdering av om en fortsatt ønsker å beholde gammel liturgi.

Til A punkt 3:

Under dette punkt vises til hva denne ordning for hovedgudstjeneste erstatter av tidligere regelverk og liturgier. Det innebærer at

- Ordning for familiegudstjeneste,
- Forenklet høymesse,
- Prekengudstjeneste,
- Skriftemålgudstjeneste,
- Forbønngudstjeneste,
- Skolegudstjeneste,
- Vandregudstjeneste,
- Temagudstjeneste og
- Musikk gudstjeneste

settes ut av kraft. Menigheter kan likevel fortsette å feire gudstjenester med slik profil og betegnelse, men de skal utarbeides på nytt, på basis av Ordning for hovedgudstjenesten, inklusive vedtak gjort i Lokal grunnordning. Regelverket utelukker heller ikke at det etter hvert vil bli utarbeidet enkelte utskrevne liturgier for særskilte hovedgudstjenester, f. eks. gudstjenester i den stille uke.

I høringsprosessen ønsket noen at det skulle utarbeides og vedtas flere fullt utskrevne ordninger for ulike typer hovedgudstjenester. Dette er ikke gjort, ut fra tanken om at dette ville være et hinder for at det stedege får komme til uttrykk, med den involvering og fleksibilitet som det også innebærer. Det vil kunne binde menighetene til én bestemt måte

å feire for eksempel familiegudstjeneste på. Mange menigheter har allerede satt sitt eget preg på sine ulike hovedgudstjenester, og denne fleksibiliteten ønsker man å ivareta.

I det fremlagte forslaget finnes det derfor bare noen *eksempler* på typer eller grunnformer for hovedgudstjenester. De gudstjenesteledd som er obligatoriske i slike typer hovedgudstjeneste er omtalt i *Alminnelige bestemmelser*.

Til A punkt 4:

Her gis det definisjoner av sentrale begreper i ordningen, bl. a. Lokal grunnordning, som utdypes nærmere i hovedpunkt C. I tidligere gudstjenestebøker er begrepet organist brukt. I forslaget nå er kirkemusiker brukt i analogi med organist tidligere. Dette er i tråd med begrepsbruken i Plan for kirkemusikk.

Liturg har samme definisjon som i nåværende gudstjenestebok. Medliturg er brukt om alle andre som utfører liturgiske oppgaver i gudstjenesten. Bruken går på funksjonen og ikke på utdanning eller andre formelle kriterier.

Til A punkt 5:

Bestemmelsen i Alminnelige bestemmelser gjelder også for andre gudstjenester så langt regelverket rekker. Det vil ikke være mulig og heller ikke ønskelig å regulere alle typer gudstjenester som menighetene ønsker å feire uavhengig av hovedgudstjenesten. Det er likevel et poeng at felles tenkning om hva en gudstjeneste er ligger til grunn for alt gudstjenestearbeid.

Kommentarer til: B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste

Til B pkt. 1:

Her i punkt 1 uttrykkes en hovedintensjon med gudstjenestereformen og gudstjenestelivet. Dette får konsekvenser for hvordan hovedgudstjenesten forberedes og gjennomføres.

Til B pkt 2:

Som i gjeldende ordning har *liturgen* ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten. Dette er i tråd med både ordinasjonsliturgien for prest og tjenesteordning for menighetsprest. Som i nåværende ordning skal dette skje i samråd med menighetsrådets vedtak i gitte spørsmål, men antallet og type vedtak er i denne ordningen så forskjellig fra nåværende ordning at de samles i et eget begrep: Lokal grunnordning. Lokal grunnordning er den liturgi med alternative ledd som menighetsrådet fastsetter som liturgisk ordning for deres menighet. Denne fastsettes på grunnlag av de valgmuligheter som Kirkemøtet i sitt vedtak åpner for.

Liturgen har som nå rett til å treffe beslutning i alle forhold der beslutningsmyndigheten ikke er lagt til andre enn liturgen (jf. Tjenesteordning for menighetsprester § 7).

Til B pkt 3:

Her er kirkemusikerens myndighet og oppgave beskrevet i forhold til enkeltgudstjenestene.

Til B pkt 4:

Menighetsrådet har ansvaret for å fatte de vedtak om hovedgudstjenesten som tilligger menighetsrådet i følge Lokal grunnordning. Det nye med dette er at vedtakene griper direkte inn både i utformingen av gudstjenestelivet generelt og i den enkelte gudstjeneste.

Et av hovedelementene i tenkningen rundt ny ordning for hovedgudstjenesten er at menighetens medlemmer mer aktivt skal involveres i hovedgudstjenestens utforming og gjennomføring. Det betyr at en ønsker en liturgi hvor menigheten som helhet har en mer aktiv deltakelse i gudstjenesten i dialog med liturgen i form av ulike tilsvær og akklamasjoner, bønner, stillhet, lytting, sang og andre former for medvirkning. Dessuten får menighetsrådet en utvidet myndighet til å utforme hovedgudstjenesten gjennom å gjøre retningsgivende valg mellom ulike alternativer innenfor Ordning for hovedgudstjenesten. En slik medbestemmelse inviterer i seg selv til sterkere involvering.

Menigheten tenkes også som mer aktivt medvirkende ved at enkeltmedlemmer får ulike oppgaver som medaktører i gudstjenesten. Det innføres et nytt begrep, *medliturg*, som innbefatter alle andre aktører med særskilte oppgaver i gudstjenesten enn *liturgen*, ikke minst barn og unge. Menighetens medlemmer skal på denne måten få utvidet sine oppgaver, fra tekstlesning til å skulle lese samlingsbønnen, utforme og lede forbønnen og medvirke i deler av nattverdliturgien.

Til B pkt. 5:

1. ledd:

Når det her brukes ordet prest og ikke liturg betyr det at det er ordinerte prester som bruker alba med stola. Andre liturger kan bruke alba uten stola. Retningslinjer for liturgisk drakt blir ikke fremmet for endring i denne sammenheng, men det godkjente regelverk vil fortsatt gjelde. Eventuelle nødvendige endringer vil bli fremmet for Kirkemøtet ved en senere anledning.

3. ledd:

Klokkeren, eller den som utfører klokkefunksjonen, får med denne reformen på ny en klarere rolle i gudstjenesten. Det er foreslått at klokkeren kan ha et koordinerende ansvar for andre medliturger. Med reformen vil dette bli en viktig oppgave. Klokkeren får også et ansvar for at det praktiske rundt gudstjenesten er på plass og fungerer. Det er ikke tenkt som klokkerens oppgave å utføre oppgavene, men sikre at alt er på plass før gudstjenesten starter.

Til B pkt. 7:

Menigheten står under

- første salme
- lesningen av evangelieteksten, medregnet hallelujavers
- trosbekjennelsen
- påminnelsen om de døde
- nattverdliturgien fra prefasjonsdialogen og frem til utdelingen begynner
- siste salme

- velsignelsen

Bakgrunnen for denne bestemmelsen er behovet for gjenkjennelighet. For å kjenne seg igjen i gudstjenesten i ulike menigheter, er det behov for ensartet praksis i forhold til når menigheten skal stå og når den skal sitte. Kirkerådet mener derfor at det her trengs et sammenfallende regelverk. *Nasjonal gruppe for funksjonshemmede* har vært høringsinstans og blant annet stilt seg kritisk til forslaget ”om stadig reising i gudstjenesten”. Når personer omkring en sittende person står, er den sittende forhindret fra å se hva som skjer. I forslaget som nå legges fram, er dette problemet noe redusert, men det veiledende materialet bør legitimere at personer sitter når andre står.

MFO og PF ønsker å ta ut første og siste salme fra oversikten. De mener at det bør menighetene selv få bestemme etter lokale tradisjoner. Kirkerådet har valgt å beholde at menigheten står under disse salmene av hensyn til gjenkjennelighet i menighetene.

Til B pkt. 8:

Den enkelte kirkes utforming er med på å gi mulighet for og å sette rammer for plassering av medvirkende under gudstjenesten. Liturg bør sitte godt synlig i koret eller i nærheten av alteret. Liturgen er på denne plassen når han/hun ikke har bestemte oppgaver. Bakgrunnen for denne regel er tanken om at liturgi uttrykkes i *ord og handling*, og at liturgien har et handlingspråk som det skal legges til rette for. Det er den liturgiske handlingen som skal ha fokus, derfor skal liturgen ikke oppholde seg ved alteret når andre utfører en handling et annet sted. Samtidig er det viktig å synliggjøre liturgens rolle som gudstjenestens leder.

Medliturgen leser bibeltekster og bønner normalt fra lesepult, men bønner kan også bes fra lysglobe/lysholder, knelende ved alteringen, ved alteret eller andre steder i kirken som egner seg. Plasseringen må velges ut fra kirkerommets utforming og gudstjenestens profil.

Preken holdes normalt fra prekestolen. I særskilte tilfeller fra lesepult eller annet sted i koret.

Til B pkt 9:

Åndsverklovens §§ 21, 42 og 45 har begrensninger i forhold til opptak til offentlig bruk. Liturg og kirkemusiker skal derfor gi sitt samtykke til opptak av hele eller deler av gudstjenesten.

Til B pkt. 10:

Hovedgudstjenesten har følgende grunnstruktur og hoveddeler: **I. Samling, II. Ordet, III. Forbønn, IV. Nattverd og V. Sendelse.**

Til de enkelte hoveddeler av gudstjenesten vises til Ordning for hovedgudstjeneste og Alminnelige bestemmelser. I det følgende kommenteres kun enkelte deler del I, del III og del IV:

I Samling

Noen menigheter bruker fortsatt alminnelig skriftemål før nattverd. Biskopen kan godkjenne at disse menigheter i stedet for syndsbejennelse kan bruke den nåværende ordning for skriftemål.

III. Forbønn

Det nye her er at forbønnen bør være lokalt forankret og ledes av en medliturg. At forbønnen er lokalt forankret, betyr at temaer fra lokalmiljøet skal være med i forbønnen sammen med temaer fra nasjonalt og globalt plan. I ordningen finnes modeller for hvordan dette skal gjøres. Når forbønnen fortrinnsvis skal ledes av en medliturg, er intensjonen at mest mulig av forbønnen skal være utformet og utført av medliturger, at forbønnen preges av den lokale menighet og på den måten er med på å gi lokalmenigheten identitet og tyngde. Dette forhindrer ikke at liturgen også deltar i forbønnen, alt etter hva menighetsrådet har vedtatt i sin lokale grunnordning.

IV. Nattverd

Utdeling av nattverd kan skje enten ved knefall ved alterringen (felles eller kontinuerlig) eller stående i andre deler av kirkerommet. Stående nattverd i andre deler av kirkerommet kan gjennomføres på den måten at hver kommunikant tar med seg særkalk fram og mottar vinen i denne.

Intinksjon (dypping) innebærer derimot at en ikke mottar vinen i en særkalk, men dypper brødet (oblaten) i en felleskalk. Det foreslås at den restriktive bestemmelsen om bruk av intinksjon fra Liturgiske forsøkssaker videreføres slik at intinksjon kun benyttes ved særskilte anledninger.

I spørsmålet om å nekte en person regelmessig adgang til nattverden videreføres i sak i gjeldende bestemmelser. Det vil fortsatt være aktuelt i helt spesielle anledninger. Er det aktuelt å nekte et medlem av kirken nattverd, skal dette på forhånd forelegges biskopen.

I forbindelse med Trosopplæringsreformen har det vært satt spørsmålstejn ved gjeldende bestemmelse om at barnet på forhånd må ha fått veiledning om nattverden, fordi dette utelukker de minste barna og små barn blir da den eneste gruppen som det stilles betingelse til for å ha mottatt veiledning om nattverden, før de kan delta i denne. Det opprettholdes ved dette en annerledes bestemmelse ved adgangen til nattverden enn ved adgang til dåp. Det er reist både teologiske og pedagogiske motforestillinger mot å opprettholde en slik forståelse. Den gjeldende bestemmelsen er vanskelig å forvalte da den forutsetter at liturg kjenner til hvorvidt det enkelte barn som kommer til nattverd har fått veiledning. At barn (som voksne) skal få undervisning om nattverden er understreket i trosopplæringsplanen” Gud gir – vi deler”.

Det har utviklet seg en praksis i mange menigheter som kan gi grunn til en ny drøfting av dette spørsmålet. Det er vurdert om Kirkemøtets vedtak fra 1993 bør beholdes. *Barn som er døpt kan delta ved nattverden sammen med sine foreldre, faddere eller andre som har medansvar for barnets kristne oppdragelse (KM 12/93 pkt 1).*

Kirkerådet har endt opp med å foreslå ”Alle døpte har adgang til nattverden”.

Kirkerådet anbefaler at det står dåp som kriterium, men at det forutsettes at de som deltar har en forståelse av nattverden i tråd med alder og forståelsesevne. Det er også kommet spørsmål om nattverddeltagelse for konfirmanter som deltar i konfirmasjonstiden, men ikke er døpt. Skal det være mulig for dem å delta i nattverden. Vanligvis blir disse døpt ved avslutningen av konfirmasjonstiden. Kirkerådet mener at bestemmelsen kan stå slik den er foreslått, og at det er kirkens hovedforståelse. Eventuelle unntak her bør ligge til prestens pastorale skjønn.

Til B pkt 11:

Regelverket for *prosesjoner* er i stor grad videreført, men endret på ett punkt: rekkefølgen av utgangsprosesjon avgjøres av liturgen i forkant av gudstjenesten. Dette åpner for forskjellig praksis, men Kirkerådet mener at det ikke gjør noe. Det kan godt begrunnes flere ordninger her.

Til B pkt 12:

Bruk av dåpslys, som har vært en Liturgisk forsøkssak, er nå tatt inn i Alminnelige bestemmelser og i forslaget til dåpsliturgi. Bruk av lysholder/lysglobe har også funnet sin plass i mange kirker. Denne må ut fra sin tenkte bruk ha plass til et lys som kan fungere som Kristuslys. Flammen til de lys menigheten tenner skal hentes fra dette lyset. Dette er nå kommet inn i alminnelige bestemmelser.

Til B pkt 13:

Regelverket for bruk av kirkens klokker har det ikke vært mulig å gjennomarbeide. Det vil Kirkerådet komme tilbake til ved en senere anledning. Det nåværende regelverk forslås derfor videreført med en materiell endring og to presiseringer. Den materielle endringen er at de menigheter som i sin lokale grunnordning bruker ledd 1 (forberedelse) fra Ordning for hovedgudstjenesten kan slå de avsluttende tre slag etter denne. Presiseringen er at ringing ved prosesjoner skal avsluttes når prosesjonen kommer inn i kirkerommet. Da overtar orgelet.

Kommentarer til: C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning.

Til C pkt 1:

I Ordning for hovedgudstjenesten er et av hovedmålene at det lokale særpreget skal være med å bestemme gudstjenestelivets utforming. Menighetsrådet gis en utvidet myndighet i forhold til nåværende liturgi, og gjør vedtak – fastsetter lokal grunnordning - innenfor

gitte rammer. Disse rammene sikrer at det læremessige grunnlaget opprettholdes, og at den ordinerte tjeneste ivaretar de oppgaver som tilligger denne.

Den lokale menighet representerer nå som tidligere kirken både som en *lokal, nasjonal og global* størrelse.

Den lokal grunnordning fastsettes for en bestemt periode, fortrinnsvis 2- 4 år. Denne tidsrammen er satt, fordi det er lite tjenlig for en menighet å gjøre endringer i liturgisk ordning for ofte. I de første årene etter at Ordning for hovedgudstjenesten er innført, vil det være viktig å få gjort de mest nødvendige vedtak, for å komme i gang med den nye gudstjenesteordningen. Fordi en har lite erfaring med å lage gudstjeneste på denne måten, vil det være tjenlig å kunne gjøre nye vedtak etter 2 år. Siden vil den lokale grunnordningen kunne følge menighetsrådets periode. Et nytt menighetsråd kan ha ønsker om å gjøre endringer for den periode man velges for.

Menighetsrådet kan oppnevne et gudstjenesteutvalg som forbereder og utarbeider vedtaksforslag. Sokneprest og kirkemusiker har sete i dette utvalget. Et gudstjenesteutvalg kan bidra til et viktig forberedende arbeid med lokal grunnordning. Det er et poeng at de valg som tas, er forankret i menighetens felles forståelse av det typiske for deres gudstjenesteliv. Her bør tradisjon og fornyelse balanseres. Om det ikke opprettes et Gudstjenesteutvalg er det likevel viktig at menighetens sokneprest og kirkemusiker er med i utarbeidelsen av lokal grunnordning. Både med tanke på deres faglige bakgrunn, men også med tanke på at det er de som vil stå i den daglige forvaltning av lokal grunnordning.

Før lokal grunnordning endelig fastsettes, skal menighetens ansatte gis anledning til å uttale seg. Forslaget skal deretter forelegges menighetsmøtet til uttalelse. Menighetsrådets flertallsvedtak sendes biskopen til godkjenning. Uttalelser fra menighetsmøtet, og eventuelt fra menighetsrådets mindretall og/eller soknepresten følger saken. Biskopen godkjenner her etter tillagt liturgimyndighet fra Kirkemøtet. I punkt C 3 om fastsettelse av lokalt utformede samlingsbønner og syndsbejennelser henvises det til biskopens tilsynsmyndighet.

Den vedtatte og godkjente lokale grunnordningen skal gjøres tilgjengelig for menigheten, og forstås som en bindende ordning. Menighetens hovedgudstjenester skal planlegges og utføres i samsvar med denne. Dette gjelder også for vikarer, prostiprester og lignende. Menighetsrådet bør utarbeide ordninger for hvordan den lokale grunnordningen kan gjelde også når gudstjenesten ikke ledes av menighetens faste prester.

Menighetsrådet vil i arbeidet med lokal grunnordning gjøre vedtak om hvor mange og hvilke typer hovedgudstjenester de ønsker. Disse vedtakene vil gjøre det mulig å utarbeide faste rammer eller grunnformer for gudstjeneste, menighetens egne varianter. Dette vil lette det ukentlige gudstjenestearbeidet, og gjøre det lettere for menigheten å kjenne seg igjen og å gjenkjenne en type gudstjeneste fra en annen. Typene av hovedgudstjeneste kan lages ut fra ulike kriterier, for eksempel ut fra målgruppe. Valg av antall tekstlesninger, musikk, forbønnsuttrykk og nattverdfeiring bestemmes da ut fra den målgruppe man ønsker å nå. Det er utarbeidet samisk oversettelse til enkelte av de

liturgiske leddene. Disse er blant de ledd menigheten kan legge inn i sin lokale grunnordning. Hver grunnform av hovedgudstjeneste gis en benevnelse slik at det kan kommuniseres entydig om hva slags gudstjeneste det inviteres til.

Innenfor hver grunnform har menighetsrådet mulighet til å bestemme *hva som er fast og hva som er variabelt i grunnformen(e)*. På denne måten kan menighetsrådet bestemme takten i innføringen av det nye materialet. Ved å fastsette noen få typer hovedgudstjeneste og gjøre de valgfrie elementene faste, vil en kunne sikre gjenkjennelighet. Er menigheten vant til ulike gudstjenesteuttrykk, kan det være naturlig å operere med flere typer hovedgudstjeneste, hver med sitt særpreg.

Det er presisert i bestemmelsene at ”Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten”.

Menighetsrådet kan vedta å avstå fra å gjøre enkeltvedtak og overlate å treffe disse avgjørelsene til menighetens fast ansatte sokneprest og kirkemusiker, hver på sitt felt. På denne måten sikres at menighetsrådet får fullført sin vedtaksprosess.

Kommentarer til: D Avgjørelsesmyndighet

Til D pkt.1:

Den største endringen med hensyn til avgjørelsesmyndighet er menighetsrådets utvidede myndighet, slik den er nedfelt i bestemmelsene for Lokal grunnordning. Når menighetsrådet har vedtatt Lokal grunnordning, sendes den til biskopen for godkjenning.

Biskopen forordner antall gudstjenester i den enkelte kirke i soknet. I dette ligger også bestemmelse av klokkeslett for gudstjenesten. Som føring ligger fortsatt at søndagsgudstjenesten skal avholdes kl 11.00. Om menigheten ønsker annet fast tidspunkt, må menighetsrådet søke biskopen om dette etter at Menighetsmøtet har støttet forslaget. jf kgl.res av 28.9.1923.

Til D pkt.2:

Liturgen har som tidligere det overordnede ansvaret for forberedelse og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste. Uenighet om forhold ved en enkelt gudstjeneste avgjøres av liturgen innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjenesten og den lokale grunnordning.

Liturgens oppgaver er regulert i Tjenesteordning for menighetsprester.

Liturg avgjør valg av alternativer for:

- inngangsord
- løftesord etter syndsbejennelse
- annen predikant enn liturgen selv
- prekenform
- nattverdbønn

Det vises til bestemmelsen om at de medliturger som er nattverdmedhjelpere må ha oppnådd religiøs myndighetsalder. Sokneprest er godkjenningmyndighet og utsteder en skriftlig godkjenning.

Til D pkt 3:

Menighetsmøtet avgjør om det skal brukes liturgi på bokmål eller nynorsk, jf kl § 11. (Nærmere bestemmelser om dette gitt ved kgl.res. har vi ikke funnet, men det er tydelig ut fra div. kgl.res. at dette er en beslutning som fattes av menighetsmøtet). Kirkerådet mener at denne bestemmelse bør videreføres.

Til D pkt 5:

Det er tatt inn en bestemmelse om at prest og kirkemusiker er gjensidig forpliktet til drøfting av spørsmål som griper inn i den andres ansvars- og fagområde. Felles planlegging av menighetens gudstjenester skal tillegges stor vekt. I tråd med gjeldende regelverk og praksis skal liturgen godkjenne alle tekster og andre innslag som skal brukes i gudstjenesten. Kirkemusiker skal godkjenne de musikalske uttrykk. For Kirkerådet er det viktig å ta på alvor myndighetsansvaret for prest og kirkemusiker. Det er fra flere hold etterlyst helt klare regler for hvem som avgjør ved uenighet om en enkeltgudstjeneste. Kirkerådet foreslår derfor at liturgen i slike tilfelle har det siste ord, ut fra dennes helhetsansvar for gudstjenesten. Det normale vil være samarbeid og drøfting mellom liturg og kirkemusiker.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Det vises til samlet utredning.